

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

ЄВДОКИМОВА ОКСАНА МИКОЛАЇВНА

**ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: ДЕРЖАВНО-
УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ**

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи за другим рівнем вищої освіти (магістр)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Відповідно до ст. 3 Конституції України «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Ця норма за останні декілька років стала чи найактуальнішою, особливо в період пандемією COVID-19, яка внесла суттєві корективи у наше повсякденне життя. У зв'язку із не однократно введеним урядом карантину збільшилось фізичне, психологічне та економічне навантаження на родини, що, у свою чергу, з провокувало виникнення домашніх конфліктів. Лише за 2020 р. до Національної поліції України надійшло близько 200 тис. повідомлень про домашнє насильство, що на 85 тис. більше ніж у 2019 р.

В силу традиційних уявлень та сталих звичаїв насильство в сім'ї тривалий час залишалося поза сферою правового регулювання. Адже будь-яке втручання в родинні стосунки з боку держави та суспільства вважалося грубим порушенням таємниці приватного життя. Таке становище призвело до певної деформації родинних стосунків, свавілля та перетворення їх на сферу латентних правопорушень, які переважно залишалися поза увагою компетентних органів державної влади.

Сьогодні ж домашнє насильство стало соціально усвідомленою проблемою у багатьох державах світу та в Україні, зокрема. Сформувалося розуміння того, що недостатньо тільки карати винуватих осіб, необхідно також реабілітувати жертву насильства і працювати з особою, яка вчинила насильство, щоб уникнути повторення ситуації в майбутньому. Враховуючи все це державна політика щодо подолання такого ганебного явища повинна включати комплекс різноманітних загальних і спеціальних заходів.

На жаль, вітчизняна система захисту прав та свобод людини працює не повною мірою. Стан аналізу проблеми домашнього насильства свідчить про те, що в Україні бракує відповідної чіткої державної політики, досконалого законодавства у цій сфері, дієвих механізмів захисту від домашнього, злагодженої співпраці різноманітних як державних, так і не державних інституцій, а також належним чином підготовлених фахівців.

Все це свідчить про значну актуальність теми дослідження та визначає його цільову спрямованість.

Стан наукової розробки теми. Теоретико-правові засади дослідження проблеми запобігання домашньому насильству відображено у працях: О.Л. Беспалю, І.А. Ботнарєнка, А.А. Вознюка, В.В. Голіної, О.Л. Данилової, О.О. Дудорова,

І.С. Клециної, К.Б. Левченка, А.В. Мірошниченка, С.В. Омельянчика, А.В. Орлова, М.І. Хавронюка, Т.М. Хомича й ін. Окремі питання ефективності державно-управлінської діяльності у сфері запобігання домашньому насильству в Україні досліджували: П.І. Біленко, С.М. Влад, П.О. Власов, Б.К. Левківський, Ю.В. Лисюк, А.В. Запорожцев, Т.В. Циганчук, К.О. Черевко, Я.І. Юрків та ін. Однак, незважаючи на достатню кількість наукових напрацювань присвячених досліджуваній тематиці, існує ряд невирішених питань щодо державного регулювання деяких питань запобігання та протидії домашнього насильства

Метою роботи є дослідження державного регулювання запобігання домашньому насильству в Україні.

Зазначена вище мета досягається постановкою таких **завдань**:

- розглянути теоретико-правові засади дослідження проблеми запобігання домашньому насильству;
- охарактеризувати державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні;
- проаналізувати сучасний стан реалізації заходів з попередження домашнього насильства на прикладі Корабельного району м. Миколаєва;
- узагальнити європейський досвід попередження насильства в сім'ї та виокремити уроки для України;
- сформулювати шляхи запобігання домашньому насильству в Україні на сучасному етапі.

Об'єктом роботи є суспільні відносини, що виникають у сфері адміністративно-правового забезпечення формування та реалізації державної політики щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

Предметом роботи є державне регулювання запобігання домашньому насильству в Україні.

Методи роботи. Методологічним підґрунтям даної роботи є сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Безпосередньо формально-логічний метод використовувався при визначенні основних понять дослідження. На основі структурно-функціонального методу охарактеризовано державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні. Застосування системно-аналітичного методу дало можливість проаналізувати сучасний стан реалізації заходів з попередження домашнього насильства на прикладі Корабельного району м. Миколаєва. За допомогою порівняльно-правового методу узагальнено європейський досвід попередження насильства в сім'ї та виокремлено уроки для

України. На основі причино-наслідкового аналізу сформульовано шляхи запобігання домашньому насильству в Україні на сучасному етапі. Використання логічного і діалектичного методів дало можливість зробити висновки проведеного дослідження.

Наукова новизна дослідження. Кваліфікаційна робота є самостійною науковою працею у галузі публічного управління, в якій автором отримано науково-обґрунтовані результати, що розкривають теоретико-правові засади запобігання домашньому насильству в Україні та визначають сучасний рівень ефективності державно-управлінської діяльності у цій сфері. Основні положення кваліфікаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають: в аналізі сучасного стану реалізації заходів з попередження домашнього насильства на прикладі Корабельного району м. Миколаєва; в обґрунтуванні необхідності підвищення ефективності міжвідомчої взаємодії у сфері корекційної роботи щодо запобігання і протидії домашньому насильству.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що на основі аналізу чинної нормативно-правової бази та здобутків вітчизняної правової, управлінської та психологічної думки в роботі досліджено державне регулювання запобігання домашньому насильству в Україні та сформульовано шляхи запобігання такому насильству в Україні на сучасному етапі. Практичне застосування отриманих результатів сприятиме удосконаленню роботи та налагодженню дієвої співпраці органів публічної влади і представників громадськості щодо запобігання і протидії домашньому насильству в Україні.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та чотирьох додатків. Загальний обсяг роботи складає 85 сторінок, основного тексту – 73 сторінки. Список використаних джерел налічує 68 найменувань. Робота містить одинадцять рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і рівень розробленості обраної теми; визначено мету й основні завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження; описано наукову новизну; встановлено практичне значення одержаних результатів; зазначено структуру й обсяги роботи.

У **першому розділі** *«Теоретико-правові засади дослідження проблеми запобігання домашньому насильству»* розглянуто теоретико-правові засади дослідження проблеми запобігання домашньому насильству.

У підрозділі 1.1. «Сутність та зміст поняття «домашнє насильство» розкрито сутність та зміст поняття «домашнє насильство». Встановлено, що домашнім насильством є будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психічного чи економічного спрямування однієї особи по відношенню до іншої особи, які перебувають/не перебувають у родинних відносинах та спільно проживають (проживали) однією сім'єю, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи та наносять постраждалій особі моральну шкоду, а також шкоду її фізичному чи психічному здоров'ю. З'ясовано, що у більшості випадків такі протиправні дії супроводжуються актами агресії, приниження та жорстокої поведінки. І як правило, найбільше страждають від сімейного насильства жінки, діти та люди похилого віку.

У підрозділі 1.2. «Нормативно-правове забезпечення державного управління щодо попередження домашнього насильства в Україні» окреслено нормативно-правове забезпечення державного управління щодо попередження домашнього насильства в Україні. Узагальнено, що на сьогодні в Україні розроблено та дії прогресивне законодавство з питань запобігання домашнього насильства. Прийняті у цій сфері нормативні акти вимагають від органів влади переосмислення своєї ролі в процесі забезпечення їх виконання та спрямування управлінських рішень на здійснення якісної і дієвої профілактичної роботи із запобігання домашньому насильству серед населення; створення системи доступних соціально-психологічних послуг, корисливий ефект від надання яких буде максимальним. Водночас з'ясовано, що ряд вітчизняних правових актів у сфері попередження та протидії домашнього насильства містять численні недоліки та колізії, що ускладнює, а іноді взагалі унеможлиблює, притягнення до відповідальності винних у насиллі осіб.

У другому розділі «Аналіз ефективності державно-управлінської діяльності у сфері запобігання домашньому насильству» здійснено ґрунтовний аналіз ефективності державно-управлінської діяльності у сфері запобігання домашньому насильству.

У підрозділі 2.1. «Державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні» охарактеризовано державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні. Встановлено, що такою політикою є цілеспрямована діяльність органів державної влади з управління суспільством на основі єдиних цілей, принципів, методів і засобів, яка передбачає розробку, законодавче закріплення та впровадження державних цільових програм, рішень з метою запобігання та протидії домашньому насильству в Україні, розв'язання існуючих у суспільстві проблем, що призводять до такого насильства, збереження фізичного і психічного здоров'я та соціального і морального благополуччя населення,

шляхом структурування різних суспільних інтересів, комплексної реалізації політичних, організаційних, економічних, правових, соціальних, наукових та медичних заходів. З'ясовано, що основним принципом боротьби з домашнім насильством із боку держави є притягнення правопорушників до відповідальності, забезпечення правосуддя для постраждалих і припинення беззаконня.

У підрозділі 2.2. «Сучасний стан реалізації заходів з попередження домашнього насильства на прикладі Корабельного району м. Миколаєва» проаналізовано сучасний стан реалізації заходів з попередження домашнього насильства на прикладі Корабельного району м. Миколаєва. Зроблено висновок, що адміністрацією Корабельного району Миколаївської міської ради та іншими органами влади, різними установами, підприємствами й організаціями незалежно від форми їх власності активно проводяться різноманітні заходи з попередження домашнього насильства, що здійснюються комплексно за підтримки відповідних міжнародних і вітчизняних громадських організацій, а також самих мешканців Корабельного району м. Миколаєва. З'ясовано, що не зважаючи на численні заходи щодо запобігання і протидії домашньому насильству, рівень вчинення таких правопорушень високий, при чому з кожним роком зростає.

У підрозділі 2.3. «Європейський досвід попередження насильства в сім'ї: уроки для України» узагальнено європейський досвід попередження насильства в сім'ї та виокремлено уроки для України. Встановлено, що дієвим заходом протидії домашньому насильству в європейських країнах є вилучення особи-агресора з місця проживання на певний термін. Окрім того, з'ясовано, що в країнах Європи широко розповсюдженні такі спеціальні заходи протидії насильству в сім'ї, що призначаються судом, як заборона входження до свого будинку (квартири), неможливість перебування біля нього ближче відстані, що встановив суд; обмеження контактів з дітьми, жінкою, іншою особою, що стала потерпілою від насильства в сім'ї; заборона наближення до потерпілих осіб, зустрічі з ними і намагання контактувати з ними, використовуючи мобільні та інші способи зв'язку. Законодавство Франції та Польщі передбачає тимчасове вилучення дитини з родини, якщо є підстави вважати, що подальше перебування у сім'ї є небезпечним для неї. Деякі європейські країни використовують як захід протидії домашньому насильству спеціальні електронні браслети, за допомогою яких, поліція отримує сигнал про те, що особа, яка вчинила насильство у сім'ї, наближається до потерпілої, і може негайно реагувати на це.

У третьому розділі «Шляхи запобігання домашньому насильству в Україні на сучасному етапі» сформульовано шляхи запобігання домашньому насильству в Україні

на сучасному етапі.

У підрозділі 3.1. «Удосконалення вітчизняної нормативно-правової бази як необхідна умова попередження і протидії домашньому насильству» запропоновано способи удосконалення вітчизняної нормативно-правової бази як необхідної умови попередження і протидії домашньому насильству. З'ясовано, що прийняття Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», стало «революційним» кроком у нормативному забезпеченні державного управління щодо попередження домашнього насильства в нашій країні. Проте, незважаючи на прогресивні положення та новації цього законодавчого акту, встановлено, що окремі його норми, зокрема ст. 25, вважаються неконституційними та частково колізійними, порушують охоронювані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, Загальною декларацією прав людини права на житло та приватну власність, що є неприпустимим. Відповідно, запропоновано внести зміни у вітчизняне законодавство, щоб врегулювати всі спірні питання та бути дотичним із міжнародним правом у питаннях попередження і протидії домашньому насильству.

У підрозділі 3.2. «Підвищення ефективності міжвідомчої взаємодії у сфері корекційної роботи щодо запобігання і протидії домашньому насильству» обґрунтовано необхідність підвищення ефективності міжвідомчої взаємодії у сфері корекційної роботи щодо запобігання і протидії домашньому насильству. Підсумовано, що сьогодні в нашій країні налагоджена міжвідомчої взаємодія у сфері корекційної роботи щодо запобігання і протидії домашньому насильству. Встановлено, що така робота являє собою надання комплексу соціальних послуг спрямованих на формування гуманістичних цінностей і ненасильницької поведінки в людей, яка ґрунтується на новій моделі сімейного життя (гендерної рівності, дотриманні прав членів родини, усвідомленні того, що домашнє насильство – це злочин). Запропоновано, щоб корекційна робота здійснювалась цілісно та комплексно, ґрунтуючись на родинноцентричного підходу, а також поєднувала різноманітні заходи, що проводять органи влади та представники громадськості.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі досліджено державне регулювання запобігання домашньому насильству в Україні та сформульовано такі висновки:

1. Домашнім насильством є будь-які умисні дії фізичного, сексуального,

психічного чи економічного спрямування однієї особи по відношенню до іншої особи, які перебувають/не перебувають у родинних відносинах та спільно проживають (проживали) однією сім'єю, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи та наносять постраждалій особі моральну шкоду, а також шкоду її фізичному чи психічному здоров'ю. У більшості випадків такі протиправні дії супроводжуються актами агресії, приниження та жорстокої поведінки. Такому виду насильства притаманний системний і повторювальний характер, залежність однієї особи від іншої, тенденція до зростання та «контроль» над жертвою.

На сьогодні в Україні розроблено та діє прогресивне законодавство з питань попередження та протидії домашнього насильства. Прийняті у цій сфері нормативні акти вимагають від органів публічної влади переосмислення своєї ролі в процесі забезпечення їх виконання та спрямування управлінських рішень на здійснення якісної і дієвої профілактичної роботи із запобігання домашньому насильству серед населення; створення системи доступних соціально-психологічних послуг, корисливий ефект від надання яких буде максимальним.

2. Державною політикою у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є цілеспрямована діяльність органів державної влади з управління суспільством на основі єдиних цілей, принципів, методів і засобів, яка передбачає розробку, законодавче закріплення та впровадження державних цільових програм, рішень з метою запобігання та протидії домашньому насильству в Україні, розв'язання існуючих у суспільстві проблем, що призводять до такого насильства, шляхом структурування різних суспільних інтересів, комплексної реалізації політичних, організаційних, економічних, правових, соціальних, наукових та медичних заходів

3. Адміністрацією Корабельного району Миколаївської міської ради й іншими органами влади, різними установами, підприємствами й організаціями незалежно від форми їх власності активно проводяться різноманітні заходи з попередження домашнього насильства, що здійснюються комплексно за підтримки відповідних міжнародних і вітчизняних громадських організацій, а також самих мешканців Корабельного району м. Миколаєва. Проте, не зважаючи на численні заходи щодо запобігання і протидії домашньому насильству, рівень вчинення таких правопорушень високий, при чому з кожним роком зростає. Тому, вважаємо за необхідне активізувати просвітницьку роботу серед населення, особливо в тих сім'ях, від яких вже надходили повідомлення про вчинення насильства; посилити роботу дільничних інспекторів поліції; відводити додатковий час на проведення роз'яснювальної роботи щодо домашнього насильства серед молоді у навчальних

зкладах на постійній основі; організувати роботу гарячих безкоштовних ліній чи місць для підтримки постраждалих осіб від домашнього насильства, з метою недопущення латентності такого виду насилля.

4. Європейський досвід попередження насильства в сім'ї свідчить, що дієвим заходом протидії такому насильству є вилучення особи-агресора з місця проживання на певний термін. У країнах Європи широко розповсюдженні такі спеціальні заходи протидії насильству в сім'ї, що призначаються судом, як заборона входження до свого житла, неможливість перебування біля нього ближче відстані, що встановив суд; обмеження контактів з дітьми, жінкою, іншою особою, що стала потерпілою від насильства в сім'ї; заборона наближення до потерпілих осіб, зустрічі з ними і намагання контактувати з ними, використовуючи мобільні та інші способи зв'язку; тимчасове вилучення дитини з родини, якщо є підстави вважати, що подальше перебування у сім'ї є небезпечним для неї; використання електронних браслетів тощо. Враховуючи позитивний європейський досвід попередження насильства в сім'ї, вважаємо за необхідне запровадити в Україні вище зазначені заходи, а також створити в системі Національної поліції спеціальні відділи, що уповноважені у справах про насильство у сім'ї, які безпосередньо і мають розглядати справи про домашнє насильство.

5. Враховуючи поширеність в українському суспільстві такого суспільно-негативного явища як домашнє насильство, першочергового значення набуває формулювання дієвих шляхів запобігання домашньому насильству в Україні на сучасному етапі. Насамперед, це:

- удосконалення вітчизняного законодавства, адже ряд правових актів у сфері попередження та протидії домашнього насильства містять численні недоліки та колізії, що ускладнює, а іноді взагалі унеможлиблює, притягнення до відповідальності винних у насиллі осіб. Тому необхідно здійснити у цьому напрямі відповідні доопрацювання, враховуючи правову і судову практику іноземних країн, а також міжнародне законодавство;

- забезпечення органів влади спеціально підготовленими фахівцями з питань попередження домашнього насильства;

- створення необхідної кількості спеціалізованих закладів для жертв домашнього насильства за рахунок державного фінансування;

- забезпечення достатнього фінансування програм попередження домашнього насильства, кризових центрів, притулків та центрів соціально-медичної реабілітації через залучення спонсорських та благодійних коштів, шляхом

стимулювання таких надходжень за допомогою прийняття закону про пільгове оподаткування учасників благодійної діяльності;

- активізація корекційної роботи, яка має здійснюватись цілісно та комплексно, ґрунтуючись на родинноцентричному підході, поєднувати різноманітні заходи, що проводять органи влади і представники громадськості.

Переконанні, що впровадження зазначених шляхів запобігання домашньому насильству сприятиме зниженню рівня такого насильства в Україні та сформує в суспільстві небайдужість і стійку нетерпимість до домашнього насильства.

АНОТАЦІЯ

Євдокимова О.М. Шляхи запобігання домашньому насильству: державно-управлінський аспект – На правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття другого рівня вищої освіти (магістр). Чорноморський національний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2021.

Кваліфікаційну роботу присвячено дослідженню державного регулювання запобігання домашньому насильству в Україні. У вступі обґрунтовано актуальність та рівень дослідженості теми; окреслено мету та основні завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження; описано наукову новизну; встановлено практичне значення отриманих результатів магістерської роботи; зазначено структуру та обсяг роботи. На початку роботи розглянуто теоретико-правові засади дослідження проблеми запобігання домашньому насильству, а саме: розкрито сутність та зміст поняття «домашнє насильство» та окреслено нормативно-правове забезпечення державного управління щодо попередження домашнього насильства в Україні. Значна частина роботи присвячена ґрунтовному аналізу ефективності державно-управлінської діяльності у сфері запобігання домашньому насильству. Безпосередньо охарактеризовано державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні; проаналізовано сучасний стан реалізації заходів з попередження домашнього насильства на прикладі Корабельного району м. Миколаєва; узагальнено європейський досвід попередження насильства в сім'ї та виокремлено уроки для України. Наприкінці роботи сформульовано шляхи запобігання домашньому насильству в Україні на сучасному етапі. Зокрема, запропоновано способи удосконалення вітчизняної нормативно-правової бази як необхідної умови попередження і протидії домашньому насильству; обґрунтовано необхідність підвищення ефективності міжвідомчої взаємодії у сфері корекційної роботи щодо

запобігання і протидії домашньому насильству.

Ключеві слова: насилля, домашнє насильство, запобігання та протидії насильству, міжвідомча взаємодія, корекційна робота.

SUMMARY

Evdokimova O.M. Ways to prevent domestic violence: public administration aspect – Manuscript.

Master's thesis for obtaining the second level of higher education (master). Petro Mohyla Black Sea National University. – Mykolaiv, 2021.

The qualifying work is devoted to the study of public regulation of domestic violence prevention in Ukraine. In the introduction the relevance and level of theme development are substantiated; the purpose and main tasks, object, subject and methods of research are determined; the scientific novelty is describes; the practical value of the obtained results of master's work is established; the structure and scope of work are indicated. At the beginning of the work the theoretical and legal bases of research of the problem of prevention of domestic violence are considered: the essence and content of the concept of «domestic violence» are revealed; the legal framework for public administration to prevent domestic violence in Ukraine is outlined. The main part of the research is devoted to the analysis of the effectiveness of public administration in the prevention of domestic violence. The state policy in the field of prevention and counteraction to domestic violence in Ukraine is described. The current state of implementation of measures to prevent domestic violence on the example of the Ship district of Mykolayiv is analyzed. The European experience of preventing domestic violence is summarized and lessons for Ukraine are highlighted. At the end of the master's thesis, the ways of preventing domestic violence in Ukraine at the present stage are formulated and the necessity of increasing the efficiency of interdepartmental cooperation in the field of correctional work to prevent and combat domestic violence is substantiated.

Keywords: violence, domestic violence, prevention and counteraction to violence, interdepartmental interaction, correctional work.